Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SVEND ERICHSEN . SVEND KRAGH-JACOBSEN
ERLING SCHROEDER



Lis Lund

ATHENÆUM



SVEND ERICHSEN . SVEND KRAGH-JACOBSEN
ERLING SCHROEDER

Lis Lued

ATHENÆUM

KØBENHAVN 1945

Billedet paa Omslaget:
Lis Smed som Oline i Filmen
»Biskoppen«.

ANDERSEN & PEDERSEN, KØBENHAVN

Indhold

Svend Erichsen: Lis Smed og Teatret 7
Svend Kragh-Jacobsen: Lis Smed og Filmen 35
Erling Schroeder: Lis 51
Rolleliste 61

Lis Smed og Teatret

Lis Smed var et af de mærkeligste Naturtalenter, moderne dansk Teater har kendt. Hun blev ved sin Debut for 10—11 Aar siden fejret som en fuldt færdig Scenekunstnerinde og berømmet for sin »Teknik«. Det var et Fejlsyn af Kritiken, der ikke kunde vide, at man her stod over for en Skuespillerinde, som maaske mere end nogen anden, vi i de senere Aar har kendt, var *født til Scenen*, og for hvis Temperament Livet var et eneste stort Teater og Teatret blot et af de væsentligste Udtryk for Livet selv. Lis Smed erhvervede sig naturligvis i Aarenes Løb en ikke ringe Dygtighed, men hun sejrede aldrig i Kraft af, hvad hun kunde, kun i Kraft af, hvad hun var.

Tonerne i hendes Spil kom helt fra hendes eget Sind, der var sensitivt og flagrende i lunefulde Indfald, men splittet og modstandsløst. Der var noget barnligt skælvende, undertiden noget hjælpeløst over hende. Lige til det sidste kunde hun ligne en lille Pige, der er blevet borte for sine Forældre en Sommerdag i Søndermarken, og nu gaar søgende omkring, med spændt sitrende Træk, og med Øjnene skiftende mellem Angst og Forhaabning. Hendes Ydre kunde virke ganske jævnt, næsten provinsielt. Hun var jo en lille Horsenspige og havde levet hele sin Barndom i den jyske Fjordby. Men af Sind var hun alt andet end borgerlig. Hun levede af Instinkt, Fantasi og Illusion. Med disse Hemmeligheder beaandede og for-

finede hun sit Udseende. Med dem skabte hun dets Nuancer, der var mange og flygtige, men som momentvis kunde faa hende til at ligne en raffineret Orkidé, i Slægt med Else Skouboe. Hendes kapriciøse, følsomme Træk beherskedes af Øjnene, der var usædvanlig store, og havde et mærkelig varmt og stærkt Lys i sig, et Lys, der lige saa hurtigt kunde sløres af Taarer, som det kunde øse Kraft af et Smil. Af Hemmelighederne i sin ejendommelige Natur skabte hun ogsaa de lykkeligt inspirerede Øjeblikke i sin Kunst, Øjeblikke, hvor man med fuld Ret kunde kalde hende en *sjælden* Skuespillerinde.

Hun blev ikke altid forstaaet, især ikke af dem, der var sat til at vogte og pleje hendes Talent. Teaterdirektørerne holdt naturligvis af at bruge hende som *Type:* Ingenuen eller den unge Pige, man forelsker sig i. Og det var for saa vidt naturligt, som der i alt, hvad hun skabte, var en Kerne af Uberørthed. Havde man kigget ind i hendes Fond af Indfølingsevne og Instinkt,havde man dog let kunnet se, at hun spændte langt videre. Hun naaede, især i de sidste fem Aar af sin Karrière, at vise det: Helene i »Naar den ny Vin blomstrer«, Kitty Duval i »Livet er er jo dejligt« og Oline i »Biskoppen« var Eksempler paa Variationerne i hendes Talent. Hun mistede aldrig helt Genskæret af den landlige Sundhed, som var hendes Væsens Rod, og hendes Lune spændte til det sidste fra djærv jysk Friskhed til graciøs Underfundighed. Men dybest i hendes Kunst laa *Hjerteligheden* og *Følsomheden*. Det var disse Egenskaber, der i det store Publikum gjorde hende til en af sin Generations mest elskede Skuespillerinder. Der var Mennesker inden for alle Aldersklasser, som i hendes sceniske og filmiske Personlighed saa et Ideal. Det laa naturligvis ikke alene i Arten af de Roller, hun spillede. Det laa først og fremmest i hendes Evne til at fylde dem med Sympati og til at udstraale Godhedsfølelse. Der blev grædt mange Taarer ved Lis Smeds Død. Men de fleste blev grædt i Enrum af smaa anonyme Mennesker.



Aaret efter Debuten.

I 10 Aar tilhørte hun dansk Teater og Film, som Kunstnerinde, som Inspirationskilde for sine Medspillende, som Menneske bag Rollerne. Paa disse Sider vil Bogens Forfattere forsøge at tegne et Billede af hende. Men først og fremmest vil de prøve at fortælle, hvad hun betød af positivt. Man kan karakterisere en Kunstnerinde ved at tale om hendes Begrænsning, men bedst ved at tale om, hvad hun gav. Lis Smeds Talent kunde sikkert i kommende Aar være kommet til langt rigere Udfoldelse. Men hvor mange naaede i Løbet af 10 Aar at fylde Teatret med ubesmittet, uteatralsk Liv som hun.

Hendes Karrière startede i et Sus af Reklame. Det var ikke hendes egen Skyld. Snarere kan man sige, at hun paa Grund af sin bøjelige, forsvarsløse Ungdom var et let Bytte for Reklamen. Allerede inden hun havde debuteret, lancerede en Teaterreporter i et tospaltet Interview med Sukces Karakteristiken »Lille Dame — stort Talent«. Det skete paa Grundlag af, hvad der fortaltes i Teaterkredse og med Udgangspunkt i en offentlig Prøve, hun havde aflagt efter at have gennemgaaet Viggo Friederichsens Elevskole paa Det ny Teater. I Sommeren 1934, før Debut'en, var hun et af de hyppigst nævnte Navne i de københavnske Blades Teaterrubriker. Det tog saadan Overhaand, at »Ærbødigst« i Berlingske Tidende skrev et Digt, der sluttede med Linjerne:

Berømmelsen man forud faar.
Bagefter muligvis man gaar
saa hjem til sit Privatlivs Fred.
Det er lidt Synd for Frøken Smed.

Synd var det maaske for hende. Men hun knustes ikke deraf. Og mest forunderligt var det, at hendes Debut kunde holde til Før-Reklamen, saaledes at den kom til at virke som en Kulmination, ikke som en Skuffelse. Den fandt Sted den 19. August 1934 i den ungarske Forfatter



Debutrollen Gertie i »Den lille Butik« med Erling Schroeder som den unge Greve.

Bus Feketes Wienerlystspil »Den lille Butik« — Historien om en ung, naiv og impulsiv Pige, der i et Forsøg paa at redde sin ældre gifte Søster ud af en grevelig Levemands Fangarme, vover sig ind i Uhyrets Hule, hvor hun forveksler ham med den unge Greve (Erling Schroeder), som hun forelsker sig i og forenes med. Kan det være mere spinkelt? Næppe! Men Bus-Fekete er en raffineret Komedieskribent og Tekniker, og Gertie var et Fund af en Rolle for Lis Smed. Hun var instrueret af Marguerite Vibys daværende Mand, Emanuel Gregers, og det mærkedes paa Façonen. Praktisk talt alle Anmeldere noterede Ligheden mellem hende og Viby. En enkelt skrev kort og koncist: Hun lignede Else Skouboe og spillede som Marguerite Viby. Beundringen for, ja, Betagelsen over hendes Talent var næsten ensstemmig. Hendes Debut fik samme sensationelle Karakter som Grete Bendix'. Især var man imponeret over hendes Dygtighed, hendes næsten »drevne Primadonnaspil«. Hvad Lis Smed præsterede den Aften havde dog næppe noget med Teknik at gøre. Hun havde tilegnet sig en Del gennem sin Instruktør, hun havde laant fra andre Skuespillerinder, men frem for alt var hun selv et Stykke Teater — en ung, spillende talentfuld Pige, der uden Nervøsitet, blot med Spændthed og Lystenhed berusede sig i sin egen Evne, besvarede Publikums Reaktioner, levede et hektisk og næsten frækt Instinktliv i Rampelyset, hvor hun følte sig hjemme. Derfor laa de store Løfter ved hendes Debut først og fremmest i hendes Umiddelbarhed, hendes Glæde ved og Evne til at øse af Teatrets Midler. Og det finere Øre lyttede især til de Øjeblikke, hvor hun var helt sig selv, en ung Pige, der blufærdigt forvirres af sine egne Følelser, men reddes af sit Lune. Publikum lod sig besejre og hyldede hende med en næsten fanatisk Jubel.

Efter Debut'en kom Reaktionen, ikke fordi man havde overvurderet hende, men fordi Teaterledelsen først misbrugte hende, siden ganske simpelt undlod at bruge hende. Hendes næste Rolle var Nitouche — en Menings-

løshed, fordi hun kun havde en ganske spæd, omend musikalsk Stemme, der i Det ny Teaters store Rum kunde svinde ind til en Mus' Piben. Med Mindet om Ellen Gottschalch kunde hun selvsagt ikke slaas. Men nogen Fiasko blev det langtfra. Publikum kunde lide hende for hendes Talents Sødme og Oplagthed.

Hun var to Sæsoner ved Det ny Teater, men efter Nitouche fik hun kun faa Roller af Betydning. Teatret kastede sig over Operetter, og i dette Repertoire hørte hun ikke hjemme. Efter at man havde lanceret hende som Primadonna, var man nu frimodig nok til i et Par Forestillinger at anvende hende som Tjenestepige. Saa utroligt kan der altsaa i københavnsk Teater handles med et ungt Talent, der har Brug for frodige Vækstbetingelser, og som allerede har erhvervet sig Popularitet. Hun spillede i Sæsonen 35—36 en lille Rolle som Kongens Datter, Kia-Kia, i Soyas »Umbabumba«, men den gav kun et svagt Glimt af hendes Talents Overflade. I samme Sæson havde hun to større Roller: Muriel i Jacques Devals »Ung Kærlighed« og Judy i Walter Ellis' »Verdens rigeste Pige«, den Komedie, som endnu i indeværende Sæson blev sat op paa Alléscenen, efter at Lis Smed paa Grund af sin alvorlige Sygdom havde maattet afbryde Prøverne paa Rindoms »Den lykkelige Fiasko«. Devals »Ung Kærlighed« (»L'âge de Juliette«) er et drevent og graciøst Boulevardspil om to purunge, der vil tage Livet af sig, fordi deres Forældre hindrer en Forbindelse imellem dem, men som vil feste, før de dør, og paa et Hotelværelse lærer Kærligheden at kende, før de tager Gift. Emnet er alvorligt, men Tonen smilende og Slutningen parisisk Romantik. De to unge vaagner op i en Hospitalsseng og tages under Vingerne af en *deus ex machina*, en faderlig Overtjener fra Hotellet. Lis Smed savnede til Rollen parisisk *air*, en vis aandelig Forfinelse, — og den underfundige Hemmelighed ved den unge Pariserindes erotiske Opvaagnen var hun endnu for kysk til at afsløre. Men der var yndige Passager i hendes Spil, som dog en uheldig Iscenesættelse

bidrog til at sabotere. I »Verdens rigeste Pige« var hun Judy, den moderne Askepot, og spillede Førsteakten med al den rørende Forskræmthed, som Naturen havde givet hende Evnen til, men Stykkets Virtuosnummer, Komedien i Komedien, hvor Judy udgiver sig for fransk-amerikansk Brud til en Balkanprins, laa paa dette Stadium af hendes Udvikling over hendes tekniske Formaaen. Rollen betød kun lidt for hendes kunstneriske Vækst.

Saa kom hun til Dagmarteatret. Og her skete der, set med mine Øjne, en lille Revolution i hendes Tilværelse som Skuespillerinde. Hvad der psykologisk kan have ligget til Grund herfor, ved jeg intet om. Maaske laa der ikke andet end, hvad enhver, med Blik for Teater, kunde udlede af rent kunstneriske Aarsager. Hun fik et nyt Teater med mere kultiverede Traditioner, hun fik en ny og bedre Instruktør (Dr. Rostrup), tildels nye Medspillende og især et nyt Repertoire. Det var som at komme ind i en Luft, der baade var blødere og mere æggende. Og i denne Luft groede hun, her foldede denne »følende Blomst« sig ud. Hun fik tre større Roller i Sæsonen 36—37: i Bus Feketes »Kærlighed — er ikke nok«, i Tjekkeren Edmond Konrads »Reden« og i Franskmanden Pierre Chaine's »Naar det gaar løs«. Det var ikke dramatiske Klenodier, men det var et Repertoire, som trods alt var udsprunget af en mere aandfuld Kultur, end den hun havde været vant til paa Det ny Teater. Og det var jo det mærkelige ved denne i Grunden saa primitive Pige, der næppe nogensinde fik større Viden og i al Fald var alt andet end intellektuel: hun havde poetisk Intuition, hun digtede i Livet, og hun var paa Scenen en sand Digterinde, fordi hun aldrig spillede paa Intellekt, men kun paa Sind. Hun formaaede at skabe Poesi omkring sin Skikkelse, ved et Minespil, en let Skala af Betoninger — eller undertiden blot ved at være der. Hun inspireredes ogsaa finest og mest personligt, naar der var kunstnerisk, ikke bare teatralsk Liv i den Rolle og det Stykke, hun arbejdede med. Havde Dag-



Judy i »Verdens rigeste Pige« med Ib Schønberg som Onkel Tobias.

marteatret eksisteret, eller var hun blevet paa Det kgl. efter at have gennemgaaet Elevskolen, havde hendes Karrière i al Fald formet sig anderledes, end det nu skete. Det var intet Tilfælde, at hendes korte Livs tre største Ydelser blev: Helene i »Naar den ny Vin blomstrer«, den unge Pige i »Brudstykker af et Mønster« og Kitty Duval i »Livet er jo dejligt«. Tre Digtere og en ung scenisk Digterinde.

»Kærlighed — er ikke nok«, som indledede Lis Smeds eneste Sæson paa Dagmarteatret — den, der blev Teatrets sidste — blev ved Premieren ret haardhændet behandlet af Kritiken, men blev med nogen Ret taget i Forsvar i en Artikel af Peter Freuchen. Emnet er ligesaa alvorligt, som det er trist: det er den gamle letsindige Leg, som Overklassens unge Mænd driver med fattige Pigebørn. I syv Billeder fremstiller det tre unge, selverhvervende Pigers Skæbne, og Tragedien er stadig den samme: Underklassepigen forelsker sig i en Baron, en Skuespiller eller en Ingeniør, men møder i det afgørende Øjeblik kun Kynisme eller i bedste Fald Overbærenhed — Tilbud om en Sum Penge. — Stykkets Opbygning er lidt ubehændig, men der er Scener af utvivlsom naturalistisk Ægthed i Skildringen af de tre unge Pigers Liv og deres Møde med Pengearistokratiets Kynikere, og der falder undertiden Repliker, hvis bitre Haabløshed lader os forstaa, at der er Livsens Alvor bag Komediens Overflade. Lis Smed spillede en Korpige, der efter sit Kærlighedsnederlag bliver Ejer af en Hatteforretning, og det blev en Sejr, der i Virkeligheden langt overgik hendes Debut, skønt der ikke kom til at staa samme Blæst omkring den. Af Ydre lignede hun ikke en Korpige fra et Revyteater, men hun fyldte Skikkelsen med bristefærdigt Liv: hun var et kvikt, varmhjertet, underfundigt Menneskebarn — der trods alt har Styrke til at bære den Vægt, Tilværelsen lægger paa hendes Skuldre. Hendes sceniske Konduite beherskede hver Detalje, naar hun legede paa Grænsen mellem det rørende og det slagfærdige. Ikke et Sekund



»Kærlighed — er ikke nok«. Lis Smed som Korpigen og Asmund Rostrup som Baronen.

faldt hun, som ved sin Debut, for Fristelsen til at spille sin Humor udad mod Publikum. Den fødtes af Situationerne. Og da hun mod Slutningen af Stykket holdt »Champagnetalen« for de tre Mænd, som var »usynlige til Stede« hos de tre Piger, de havde ruineret, naaede hun et Højdepunkt af beaandet Scenekunst. Jeg tror, kun faa i hendes Generation har bevæget stærkere — med mere beskedne Midler. At hendes Instruktør, Dr. Rostrup, havde sin Andel i dette Resultat, maatte formodentlig staa klart for enhver, selv om det ikke blev tilstrækkelig fremhævet.

Ogsaa i de to følgende Forestillinger, »Reden« og »Naar det gaar løs«, ydede hun fin Kunst. »Reden« er en Familiekomedie om tre Generationer: den ældre med dens viljestærke Fordring om Sædelighed og Afholdenhed, Midtergenerationen med dens etiske Opløsningstendenser og ægteskabelige Virvar og den helt unge Generation, hvis Moral paa sin Vis er lige saa stærk som den gamles, men har modsat Maal: fuld erotisk Handlefrihed. Lis Smed var den unge Pige, der »bærer sit Barn, som hun vil«. Og hun repræsenterede sin Generation, saa Ungdommen kendte noget af sit Væsen og sine Hemmeligheder i hende. I »Naar det gaar løs« havde hun atter en Rolle, som i Grunden gik paa tværs af hendes Natur. Stykket er en harmløst smilende *comédie*, en elegant Lystspilleg med politiske Begreber, uden nogen fasttømret Anskuelse, men med en let kendelig konservativ Tendens. Og Intrigen løses med et pikant Smil — som en graciøs Selskabsleg: Skibet er ladet med — E. Svar: Erotik! Lis Smed spillede den unge Fabrikantdatter, en lille mondæn Verdensdame, der sammen med sin Familie bliver spærret inde i Kælderen af en Samling Gangstere, som udgiver sig for Kommunister, der har gennemført den røde Revolution. Hun formaaede endnu ikke helt at tilsløre, at hun kom fra et andet Milieu end det, hun her var placeret i. Men hun gav dog momentvis sit Ydre et Skær af Raffinement, og der var Intentioner, som



Lis Smed og Elien Margrethe Stein i »Reden«: Den yngste og den ældste Generation.

røbede, at ogsaa hendes sceniske Intelligens modnedes. Men hun var syg, da hun spillede Rollen, og hendes Replik-Nuancer kunde svinde ind til en næsten uhørlig Hvisken. En Dag maatte hun sende Sygemelding til Dagmarteatret. Det var i November —36, og hun vendte ikke mere tilbage til denne Scene.

Da man paany hørte om hende, var det gennem en Meddelelse om, at hun havde besluttet sig til at gennemgaa Det kgl. Teaters Elevskole. Oplysningen virkede paa hendes store Publikum som en Vittighed. Havde man fortalt, at Nationalscenen ønskede at engagere hende *som Skuespillerinde*, havde man vel fundet det fuldkommen naturligt — og rimeligt i Betragtning af, at Teatret nok kunde have Brug for hende. Men hvad skulde hun paa Elevskolen, hun, der allerede mellem det københavnske Teaters Ungdom havde en saa exceptionel Position? Saa ligetil er Spørgsmaalet nu ikke. Det er utvivlsomt, at Lis Smed endnu paa det Tidspunkt havde adskilligt at lære og kunde udbygge baade paa sin Situationsfornemmelse og sin tekniske Ballast. Og givet er det, at Elevskolen lærte hende at arbejde mere bevidst og logisk med sine Roller. Men hvor højt man end vurderer dette Universitet for unge Scenekunstnere, saa er det dog tvivlsomt, om det netop for hende var den naturlige Vej, hun, der med sit Intuitionstalent snarere maatte gøre sine egne Erfaringer og udvikles med Opgaverne. Paa Det kgl. spillede hun efter næsten et Aars Forløb den unge borgerlige Pige, Ritta, i Soyas kaade Sports- og Pressesatire »Chas«. Det blev en nydelig, ja endog en dygtig Præstation, men uden de yndefulde og impulsive Nuancer, som tidligere var det livgivende Farvespil i hendes Kunst. Nationalscenen vilde gerne have engageret hende. Men Taksten for unge Skuespillere fra Elevskolen er det første Aar 83,00 Kr. Og det havde Lis Smed ikke Raad til.

Saa valgte hun at vende tilbage til Privatscenerne. Det blev i Sæsonen 39—40 Frederiksberg Teater, hvor hun under Svend Melsings Direktion og Instruktion havde



Fabrikantdatteren i »Naar det gaar løs«.

fire Roller. Men det var mere enkelte Scener i Skuespillene, det lykkedes hende at hæve op til smaa selvstændige Digterværker, end det var helstøbte Skikkelser, hun skabte. Allersmukkest spillede hun i en Dialog af Esther Mac Crackens Lystspil »Bryllup i Stilhed« med Werner Thaysen (Anden Akts anden Afdeling). Lis Smed blev aldrig egentlig erotisk Skuespillerinde, men hun var naaet til i lykkelige Øjeblikke at kunne give sin Sensitivisme et forfinet, erotisk Anstrøg, som et ganske let Strejf over en Violins Strenge. Janet Royd i »Bryllup i Stilhed« spillede hun i sin Helhed paa sin nyvundne Dygtighed og sit Lune. Men i denne ene Scene naaede hun nærmere ind til den erotiske Poesis Sødme end maaske i nogen anden Rolle, hun har spillet.

Hendes urolige Temperament førte hende fra Sted til Sted. Paa Folketeatret var hun dog i næsten tre Sæsoner, fra 1940—43. Og hun fik straks i Starten sine to betydeligste Roller. Jenny i Soyas »Brudstykker af et Mønster« spillede hun første Gang den 20. September 1940, Helene i Bjørnsons »Naar den ny Vin blomstrer« 8. Oktober samme Aar. Det blev to usædvanlige kunstneriske Præstationer, der ikke i Pressen paanær vandt den Genklang, de havde fortjent, maaske fordi hun ved Premièrerne havde været uinspireret. Hun nuancerede jo meget forskelligt, omend hun i Reglen paa Scenen naaede en Koncentration, der var hendes kunstneriske, ikke hendes menneskelige Natur.

I »Brudstykker af et Mønster«, hvor hun havde Angelo Bruun til Partner, var hun den unge Middelstandspige med de stærke Følelser, der truer med at sprænge hendes Eksistens. Det blev en af hendes rigeste Skikkelser og Sammenspillet med Angelo Bruun et af de stærkeste kunstneriske Indtryk i den Sæsons danske Teater. Jenny i Soyas originale og dramatisk virkningsfulde Stykke forelsker sig lykkeligt i en landlig Soldat, hvis grove Ydre er som en blufærdig Maske, der dækker hans bundne Lidenskaber. Men en Ulykke truer med at ødelægge dem.



Ved Afskeden fra Det kgl. Teaters Elevskole: Holger Gabrielsen hilser paa Lis Smed. I Baggrunden ses bl. a. Carl Heger og Rob. Neiiendam.

Hun har tidligere afbrudt et Svangerskab efter et Forhold til en Pelsgrosserer. Og nu er Politiet ved at indkredse hende. Kun Livets Spil af Tilfældigheder redder disse Brudstykker af et Livs Mønster fra at falde fra hinanden. Mod Angelo Bruuns tragikomiske Soldat med det tillukkede Ydre og de tunge Repliker stod Lis Smeds unge Pige som en blottet Sjæl, sitrende af Følelse, jaget af Angst, pigelig og ubeskyttet, søgende Beskyttelse hos den Stærkere. Der kunde i denne fuldkomne Hengivelse i Rollen komme noget næsten selvopgivende, hvor Udtrykket svandt ind til det klynkende og Repliken slugtes. Men i Scenen i Restauranten, hvor Jenny betror Soldaten sin Fortid og sin Ulykke, spillede Lis Smed med en medrivende Ægthed, der er blevet uforglemmelig.

Hendes mest ubetingede Sejr blev dog »Naar den ny Vin blomstrer«. Det var vistnok den Rolle, hun — ved Siden af Kitty Duval — holdt mest af. Og man forstaar det. For hun har næppe spillet nogen, der i højere Grad faldt sammen med hendes herskende Evne. Hendes eget Sind mødtes med den rene Luft i Bjørnsons Digterværk og sugede Næring deraf. Der var et Lys over hendes Helene — som Sol over en norsk Fjordbygd — og en fordringsløs Sødme, som helt smeltede sammen med Rollen. Der var en Blanding af naiv Blufærdighed, af munter Elskelighed og purung, lys Tro paa Livet, som var i dybeste Slægt med den Bjørnson'ske Livstanke. De fleste af Helenes Repliker er jo kun ganske korte, men hun levede paa Scenen, ogsaa naar hun tav. Hvilken anden Skuespillerinde i vore Dage kunde blot tilnærmelsesvis saa overbevisende have spillet Helenes Samtale med Hall i Begyndelsen af anden Akt, den, hvor hun siger de i moderne Øren saa farligt sentimentale Ord til den midaldrende Mand, som hun elsker: »Saadan en lille dum Pige som jeg — og du — saa meget ældre og saa klog og saa anset af alle Mennesker og — — — ja, det var saa flovt, saa flovt, saa flovt«. I Lis Smeds Mund blev Repliker, der var stemt i dette Tonefald, selvfølgelige og usentimentale. Hun var i Sandhed den gamle norske Digters Drøm om en ung Pige.

Mærkeligt var det heller ikke, at hun i den rent populære Genre — som Andrea Margrethe i »Nøddebo Præstegaard« — blev en af de yndigste Præstedøtre, der har staaet paa Folketeatrets Scene. Med sine lange, blonde Fletninger og sit varme Smil skabte hun med den største Selvfølgelighed barnlig Julestemning omkring sin Skikkelse og indtog alle ved sin Kaadhed og Hjertelighed.

I Efteraaret 1940 stod hun faktisk i forreste Række mellem vore unge Skuespillerinder. Hun var ikke moderne som Berthe Quistgaard, hun var snarere denne Kunstnerindes Modpol indenfor dansk Teater. Hun repræsente-



Janet Royd i »Bryllup i Stilhed«.

rede den unge Kvindeligheds Poesi med en Naturlighed, der — paradoksalt nok — gav hende en Særstilling. Berthe Quistgaard er raffineret og international. Lis Smed var elementært kvindelig og dansk. Ethvert Teater har Brug for en Skuespillerinde, der kan samle Sympatien om kring sig. Lis Smed har vist ikke spillet en eneste usympatisk Rolle. Hendes Ydre vilde stride imod det, hendes Indre vilde nægte det. Og hun var ikke tilstrækkelig Karakter- og Intelligensskuespillerinde til at kunne gøre det. Indenfor sit Felt var hun til Gengæld paa Privatteatrene uden Konkurrence. I den Tid, hun var knyttet til Folketeatret spillede hun endnu otte Roller, men ingen af samme Format som de to, hvormed hun indledte sin første Sæson ved Teatret. Man husker hende bedst i Breidahls Folkekomedie »Frøkenklostret«, i Robert Neuners »Tre Mænd i Sneen« og i Merton Hodges »Vinden og Regnen«. I »Frøkenklostret« var hun den lyse Ungdom, det trodsige Liv i den indtørrede Kloster-Atmosfære, i »Tre Mænd i Sneen« — et Lystspil bygget over samme Idé som Erich Kästners Roman af samme Navn — var hun den sportive Millionærdatter med spontan Slagfærdighed og kapriciøs Charme, og endelig i »Vinden og Regnen«, det indtagende Lystspil om Studenterungdommen i en skotsk Universitetsby, var hun den unge Pige Anne, som den medicinske Student Charles forelsker sig i. Forestillingen blev for hendes Vedkommende bemærkelsesværdig ved at vise, hvorledes hun ogsaa teknisk fik stadig fastere Greb om sin Kunst. Hun spillede Anne med en behersket Inderlighed og fandt saa ægte Udtryk for Smerte, Resignation og Ømhed, at man maatte beundre hendes fintfølende Nuanceringskunst. Mindre Betydning i hendes Repertoire fik Roller som Krodatteren i Mary Waagechristensens »Helhesten« — en Madonnasjæl i et lastefuldt Legeme — og Lægen Dr. Mary Murray i Cronins harske Melodrama »Guderne ler«, skønt der var nydelige Tilløb til Karakterkunst i begge Præstationer. I »Guderne ler« lykkedes det hende i nogle Scener at give sit Ydre og sit



Lis Smed som Jenny og Angelo Bruun som Soldaten i »Brudstykker af et Mønster«.

Væsen en vis intellektuel Reservation, som ellers laa hende fjern.

Paa Det ny Teater — Dobbeltdriftens anden Scene — dublerede hun i Foraaret 1941 Sigrid Horne-Rasmussen i »Kvinder« (en Forestilling, der opførtes ved et Gæstespil paa Aarhus Teater), og i Radioen vandt hun sig gennem en Række Hørespil-Roller øget Popularitet. Men hun blev paany alvorligt syg, og da hun efter længere Tids Forløb viste sig for Publikum, var det i hendes sidste Rolle, Skøgen Kitty Duval i Saroyans »Livet er jo dejligt« — i Sammenspil med Erling Schroeder, den Kunstner, hun havde spillet med paa Det ny Teaters Scene ved sin Debut 10 Aar i Forvejen.

En smukkere Afsked med Teatret — og med Livet — kunde hun ikke faa. Som Kitty mødtes for første og sidste Gang det uskyldige med noget depraveret og lastefuldt i en gribende og harmonisk Dobbeltklang. Der var



En Scene fra »Naar den ny Vin blomstrer«: Helene (Lis Smed). Provsten (Hans Egede Budtz).



Kamma von Rüssing i »Frøkenklostret«.

en Melodi i denne Skikkelse, maaske den mest menneskelige, hun har nynnet for os. Hvem er Kitty Duval? Overfladisk set kunde hun ligne en Ætling af Kameliadamen. Men hun er noget andet og mere. Hun er den af Saroyans Kvindeskikkelser, i hvilken selve hans Mening med Stykket naar sit poetiske Højdepunkt, hun er en kvindelig Udkrystallisering af dets Stemning og Tankeverden. Stykket foregaar i en elendig Afkrog af Verden, en Pøl i hvilken et større Samfund spejler sig, en lille beskidt Havnebeværtning i San Francisco, og Billedet er ikke uden social Bitterhed, for de Mennesker, det handler om, er Medlemmer af et Samfund, hvor der ikke er Plads for Storhed, kun for Penge og Penges Magt. Alligevel er Saroyans Digterværk ikke deprimerende, men varmt i Tonen. Det varme skyldes Troen paa Menneskets Godhed og dets Evne til Drøm. Den rige Dagdriver, Joe, der det meste af Tiden sidder halvt beruset ved et Bord i Beværtningen, giver sine Penge ud til Spiritus og Tyggegummi, fattige Mænd og Frelsens Hær, hans Ven og Stik-i-Renddreng, Tom, beundrer ham og løber Ærinder for ham, og Danseren Harry, der ikke kan faa Folk til at le, bliver ved at arbejde paa sine komiske Numre, mens Havnebeværtningens Ejer, Nick, regerer over den lille Verden som en jordisk Vorherre, og en østerlandsk Filosof og Harmonikaspiller kommer med sit evigt gentagne Omkvæd: »Alt er Gelé«. Saa bittert er Stykket i sin Kerne, saa lyst i sit Udtryk.

Et Sted i Skuespillet siger Joe: »Jeg studerer alle Ting, alt, alle, og naar mine Studier viser mig noget smukt paa et Sted eller hos et Menneske, hvor der efter al Beregning kun skulde findes Hæslighed og Død, saa ved jeg, hvor fuldt af Godhed Livet er.« Over denne Tanke er Kitty Duval blevet til. Og Lis Smed spillede hende saaledes, at man forstod, hun baade var Skøge og Barn. I hendes Ansigts bløde, ligesom flygtige Linjer havde Lasten tegnet sine triste Spor, og dog kunde de i Overgange se ud som hos et mut Barn, der græmmer sig over blot at have



»Vinden og Regnen«: Lis Smed som Anne og Kai Wilton som Charles.

faaet Skænd. I Øjnene, der saa hastigt kunde skifte mellem Graad og Smil, kæmpede den uudryddelige Naivitet med Erfaringens Melankoli og Tyngde, og Ordene kom som smaa hjælpeløse Børn, der beder om Beskyttelse.

Det var ikke hendes Lune, der skulde komme til at bære denne hendes sidste Teaterskikkelse. Det var snarere en vis Ensomhedsfølelse, som Livet tidligt lærer de Mennesker, der trænger til at værnes, men i Stedet maa kæmpe en ofte haabløs Kamp for at værne sig selv — mod indre og ydre Fjender. »En ung Kvinde med Minder« har Saroyan kaldt Kitty Duval, og Lis Smed udførte den Scene, med Rigmanden Joe (Erling Schroeder), hvor hun drømmer om sin Barndom, saa Lyset fra Fortiden sivede med sit Drømmeskær ind i Beværtningen — og Scenen i Sengen, hvor Kitty vaagner op af sin Graad ved Synet af et Stykke Legetøj, gennemlevede og digtede hun med Saroyan, som var den skabt i det Øjeblik, hun spillede den. Fra sidste Akt er hendes Værgeløshed over for Stikkeren blevet staaende i Erindringen som en Bøn om Hjælp fra et Menneske, der er ved at segne, en Kvinde, der er ren og svag i et Milieu, som har brutaliseret hende. Kitty Duval bliver lykkelig til sidst, men den Tone, Lis Smed efterlod os som et sidste Minde fra Teatret, var ikke lykkelig.

Havde hun faaet Lov til at leve, var hendes Kunst blevet rigere. I hendes Kitty Duval var der en Resonnans, som lod os forstaa det. Men hvad hun skabte, var tilstrækkelig rigt til, at det vil blive mindet af dem, der oplevede det.



Kitty Duval i »Livet er jo dejligt« med Erling Schroeder som Joe og Edvin Tiemroth som Tom.

Lis Smed og Filmen

Lis Smed vandt Sejre paa Scenen, og hun vandt megen Popularitet hos det københavnske Teaterpublikum, men det var Filmen, som gjorde hende elsket over hele Danmark, og det blev som Filmskunstnerinde hun ydede sine heleste Præstationer, der ikke alene vil bevare Mindet om hende som et dejligt Talent, men ogsaa frem gennem Aarene være i Stand til at bevise hendes sjældne Gaver for Skuespilkunst.

Der gik adskillige Aar, inden hun fandt frem til de Udtryk, Filmen kræver, men hendes Talent var i særlig Grad egnet for Film, selvom hun ganske som andre maatte kæmpe mod baade Begyndervanskeligheder og Opgaver, som ikke forløste det væsentlige i hendes Sind og Temperament. Betydningsfuldt for hendes Kunst var det, da hun lærte at beherske Filmsteknikken, at hun foran Kameraet aldrig behøvede at forcere, at trække stærkt op, som hun ofte blev nødt til det, naar hun skulde overvinde Teatrets store Rum. I sine bedste Filmsroller naaede hun til en Naturlighed i Spillet, en Sødme og et Lune i Replikken, der sammen med hendes gediegne Talent og rørende Charme gjorde hende til et af de store Aktiver for dansk Film og til en af dansk Films kæreste Kunstnerinder.

Filmen sikrede sig hurtigt den purunge Lis Smed. Allerede inden den sensationelle Debut paa Det ny Teater

den 19. August 1934 rettedes Filmselskabernes bestandigt vagtsomme Søgelys mod hende, og man tør gaa ud fra, at Ib Schønberg, der tog sig faderligt af hende og i hendes Tjeneste mobiliserede hele sin Trommeslager-Energi, først har henledt »Palladium«s Opmærksomhed paa det ukendte Talent. Resultatet var, at Forhandlinger omgaaende kom i Gang, og i Slutningen af August Maaned skrev Selskabet Kontrakt med det unge uprøvede Pigebarn for tre Aar fra 1. September 1934. Kontrakten prolongeredes senere yderligere for to Aar.

Hele den første Halvdel af sin korte Filmskarrière arbejdede Lis Smed saaledes for »Palladium«, og i denne Tid medvirkede hun i seks Film. Hun gjorde Lykke; hun vandt sig et Navn blandt Filmens Kunstnere, men hun naaede dog ikke i denne Periode til fuld Udfoldelse foran Kameraet. Manuskriptforfattere og Instruktører fik ikke i denne Omgang Øjnene op for hendes specielle Evner, hun anvendtes blot, hvor hendes mest oplagte Attraktioner kunde gøre Fyldest. Attraktionerne var rørende Ungdom, Kvindelighed og en egen naiv Charme, der absolut var vigtige Ingredienser i hendes Filmspersonlighed, men ikke de Elementer i den, som gav hende det særlige Plus fremfor mange andre, og som tilsidst placerede hende paa en Plads, hvor hun var ubestridt den bedste i dansk Film, og hvor hun viste et originalt og sjældent Talent.

Naar Filmen var saa hurtig til at sikre sig Lis Smed, tør man vist desværre ikke tro, at det var, fordi Filmens Folk havde Øje for det usædvanlige ved hende — i hvert Tilfælde opgav de, syntes det, ret hurtigt denne Tro. Kun i Debutfilmen var der noget af det rette i Anvendelsen af hende, hvor umoden Præstationen end blev. Det, der fremskyndede til Engagementet, var nok i første Række Filmens aldrig mættede Behov efter nye Folk. Det ny har Publikums Interesse, og Publikumsinteressen er livsvigtig for Selskaberne. Men »Palladium« beholdt hende, da hun ikke mere var det nyeste Fund; man indsaa, at



Grethe i »Provinsen kalder«.

hun var et rigtigt Talent. Skade, at man ikke hurtigere fandt paa at anvende hende rigtigt. Men dertil skulde hele den Frontændring, som gennem de sidste fem Aar ganske betydeligt har hævet Niveauet indenfor dansk Film.

Lis Smed startede sin Filmskarrière hos *Lau Lauritzen — sen.* maa man maaske nu tilføje for at undgaa Misforstaaelser. Filmen hed »Provinsen kalder« og havde Premiere i World Cinema 7. Marts 1935. Rollen, hvori Lis Smed debuterede, var rigtigt set for hende. Hun skulde være en sød ung Pige fra Provinsen, en Pige, man kan lide — og det var jo netop, hvad hun var. Student Grethe kommer til Hovedstaden for at studere, og hun forelsker sig i sin Hans, den rige Borgersøn fra Fødebyen. Hans spilledes af Ebbe Rode. Filmen var desværre uden kunstnerisk Værd, og endte efter Kammeratægteskab paa Kvisten med det i dansk Film saa hyppigt forekommende »uægte« Barn. Ja, Lis Smed nedkom vist oven i Købet med Tvillinger i sin første Film. Børn udenfor Ægteskabet forfulgte hende langt frem i Tiden i dansk Film. Hun saa sød og landlig ud i Rollen, men Lau Lauritzen havde ikke kunnet hjælpe hende nok. Munterheden blev forceret, ja i visse Scener næsten anmassende paa Lærredet, og dog reddede hun sig en fortjent Succes, for i andre Scener spillede hun baade smukt og oprindeligt, ikke mindst det Udtryk, hun sang en lille Vuggesang med, gjorde Indtryk. Succes'en hentedes dog utvivlsomt først og mest af det rørende, der var over dette lyst-pagehaarede Pigebarn. Hun ejede som medfødt Gave den for en Skuespiller uvurderlige Egenskab at vække Sympati, straks hun viste sig. Det skaffede hendes Indpas i Publikums Hjerter og Overbærenhed hos den Kritik, som saa hendes store Mangler men tillige Talentet bag dem.

Næste Film var ogsaa instrueret af Lau Lauritzen sen. Det var »De bør forelske Dem« med Premiere paa Kinopalæet 20. December 1935. Hun spillede med Siegfred Johansen Andetpar efter Henrik Bentzon og Illona Wieselmann. Rollen var ikke stor, men Lis Smed hævdede sig ved søde Udtryk for Ungpigeforelskelse. Aaret efter var hun i »Panserbasse« — der kom frem paa World Cinema 1. Oktober 1936 — Syersken Eva, der i Finalen forenes med Lau Lauritzen jun., som havde iscenesat Fil-

men sammen med Alice O'Fredericks. Heller ikke denne Rolle blev til andet end almindelig Sødme, der udbredte hende Popularitet, men intet fortalte om hendes særlige Talent. I Lau Lauritzen sen.-Filmen »Giftes — Nej Tak«, Kinopalæet 4. December 1936, viste hun mere *personality* end tidligere som en ung gift Kone, der stikker af fra sin Mand, Siegfred Johansen, men Rollen var daarligt disponeret baade af Manuskriptforfatter og Instruktør. Det var en komisk Rolle, hvad først Slutningen afslørede. Den udnyttede ikke Lis Smeds Evner for det Komiske. Filmen var daarlig; Fotograferingen højst uegal; der var Passager, hvor hun saa aldeles skrækkelig ud. I Folkekomediefilmen »Plat eller Krone«, hvormed Jon Iversen debuterede som Filminstruktør, paa World Cinema 10. September 1937, fortsatte hun i det intetsigende Fag som sød Pige. Hun var efterhaanden blevet dygtigere, og til denne Film slankere, men endnu kneb det med at fotografere hende rigtigt, og de forcerede Scener forekom stadig. Endelig gav hendes sidste Palladium-Rolle i denne Periode ikke mindste Lejlighed til at mobilisere Talentet. Det var som Karin Olsen i »Flaadens blaa Matroser«, der modtoges med næsten ublandet ubehagelige Følelser ved Premieren i World Cinema 19. November 1937.

Hermed er Lis Smeds første Filmperiode forbi. Kunstnerisk har den ikke forløst hende, men den har gjort hende populær. Ingen kunde modstaa hendes søde Smil og glade Øjne, og Roller og Instruktører havde ikke givet hende megen Lejlighed til at vise andet og mere. Hendes Ansigt var blevet kendt, og selvom hun ikke var let at fotografere — det viser ikke blot Film fra denne Periode, men ogsaa senere Optagelser — vidste man nu, at hun havde et godt Ansigt for Film. Oftest er hun taget *en face*, og Billederne her i Bogen viser, hvor smuk en Følelses-Skala, hun raadede over. Overansigtet dominerer, og i det naturligvis Øjnene, der ejer Udtryk for baade Sorg og Glæde. Panden er klar, Haaret tit et viltert Pur. En egen Finhed faar Fysiognomiet ved selve

Formen: Ansigtet, der tilspidses i den lille, muntre Hage. Underansigtet er svagt i Forhold til Øjnene og Panden, men nydeligt modelleret, og Munden kan le og smile paa elskelig Vis. Det Ansigt er ypperligt Materiale for den rette Instruktør, naar de rette Roller kommer.

Lis Smed havde selv ved Slutningen af sin Palladium-Periode indset, at hun maatte lære mere. 1937 søgte hun ind paa Det kongelige Teaters dramatiske Elevskole, hvor hun gik i tre Aar. Palladium havde hende i Engagement til 1939, men det blev ikke til Film i Elevskoleaarene. Prolongationen var en Hjælp, der gjorde hendes det muligt at gaa paa Skolen, en smuk Haandsrækning fra det Selskab, der havde ført hende frem.

Hele tre Aar gaar, før Publikum atter ser hende paa Film i Paladsteatret, 21. August 1940. »Nordisk Film« har engageret hende, og Benjamin Christensen benytter hende i den Film, han optager over Leck Fischer's »Barnet«. Lis Smed spiller den Rolle, Betty Søderberg udførte ved Skuespillets Opførelse hos Betty Nansen. Hun er Kontorpigen Ilse, der forelsker sig i stud. jur. Pontus — spillet af Mogens Wieth — og saa en skønne Dag opdager, at hun skal have Barn med ham. Filmen viser Lis Smed i Udvikling, men endnu ikke sikker i sine Virkemidler. Det fører til de hastige, kun halvt dækkende Udtryk, som ogsaa før havde skæmmet hendes Spil, og berøvet det den fulde Virkning. Absolut bedst er hun i de alvorlige Passager, hvor Angsten for de Følger, hendes Forhold til Pontus har faaet, piner hende. Her var hun ikke blot rørende ved sine Naturanlæg, men tillige ved sit bevidste Spil. Man følte den stakkels unge Piges Angst og Rædsel, da Talen om Fosterfordrivelse rykker hende ind paa Livet. Hun gav gribende Udtryk for denne Jagethed og Hjertekval, men Præstationen forrykkedes af den Forhistorie, der var digtet til. Her var hun rask Vandrepige, som træffer Pontus paa Ferietur, bader og flirter. Det klædte ikke Lis Smed og bidrog stærkt til, at hendes Ilse ikke blev den helstøbte Figur, den burde



Ilse i »Barnet«.

være blevet. Benjamin Christensen viste i de alvorlige Scener, at han havde set hendes Ansigt rigtigt, men han havde samtidig pinegalt fat i hendes fotografiske Muligheder, hvor hun skulde præsenteres erotisk æggende.

I hans næste Film »Gaa med mig hjem«, der ogsaa har Manuskript af Leck Fischer, var Lis Smed den let aandssvage Stuepige Doris. Filmen havde Premiere 21. November 1941 paa Paladsteatret, og den viste, at Rollen var lille — næsten ubetydelig. I Drejebogen var den større, men Leck Fischers Manuskript rummede en saadan Rigdom af Figurer og Scener, at meget maatte stryges ved Sammenklipningen, og det var naturligvis de mange Bifigurer omkring Bodil Ipsens interessante kvindelige Sagfører, det maatte gaa ud over. Lis Smed blev kun til et Glimt af en Stuepige i Sagførerens Hjem.

I sin næste Film tog hun Revanche. Hun oplevede med den et veritabelt Gennembrud som Filmskuespillerinde. Det var hendes Instruktør fra Debut'en paa Det ny Teater, Emanuel Gregers, der valgte hende til at spille Wulfdine i Nordisk Films Filmatisering af Gustav Wieds »Thummelumsen«. Ved Premieren i Kinopalæet, 19. December 1941, viste det sig, at han havde gjort et Kup og skaffet Lis Smed netop den Rolle, hun trængte til for helt at folde sig ud. Hun *var* Wulfdine; man troede paa hende fra først til sidst, ja mere end troede, man betoges af hende. Til det søde og muntre, som man kendte saa godt, var kommet et Skælmeri, der, modsat tidligere, virkede ganske frigjort, helt uden den Krampagtighed, som i den føste Periode var en af hendes Farer. Den sunde Frodighed som hendes Natur besad, men som aldrig før var blevet rigtigt udnyttet, gjorde hende her fuldkommen som denne Landsbypige, der gaar rundt i Provinsbyen, forelsket til op over begge Øren i sin kønne Adjunkt, som Hans Kurt udførte, samtidig med at hun med komisk Forbløffelse lader sig »karassere« af sin løjerlige Fætter Emanuel, kaldet Tummelumsen, spillet af Peter Malberg. Hun saa aldeles bedaarende ud i Halvfemser-



Wulfdine i »Thummelumsen« med Hans Kurt som Adjunkt Rørby.

kostymet, og var dog frisk som en Pige af i Dag. Der var intet antikveret over hende, men struttende Sundhed; hun var helt i Filmens Stil og dog frigjort menneskelig. Lis Smed fik endelig vist sine bedste Egenskaber. Hun var, som ingen anden i dansk Teater af hendes Generation har kunnet være det, den *landlige* Pige, frisk og frodig, munter og forelsket. En sjælden Ingenue uden at støde mod dette Fags største Farer: Kælenskabens Scylla og Barnagtighedens Charybdis. Wulfdine er en af hendes store Præstationer, og hendes Triumf i en Kostymerolle.

Straks efter fik hun en ny Rolle hos Nordisk Film. Hun valgtes atter til Hans Kurts Partner, i Georg Schnee-

voigts »Tordenskjold gaar i Land« med Manuskript af Flemming Lynge, Kinopalæet 27. Marts 1942. Hun spillede den lystige, hede Syerske Oline Marensdatter, der frimodig og fyrig modtager Søhelten, naar han trænger til kvindelig Omgang. Lis Smed gav Udtryk for en primitiv Kvindelighed, der overbeviste, og hendes muntre Humør forlenede den vulkanske Synderinde med megen Charme. Hun gik over Gevind i de lidenskabeligste Scener, Schneevoigt havde ikke forstaaet at holde igen, og i Tilgift fotograferede han hende alt andet end flatterende i Særk og ellers intet. Den heftige Diskussion om Filmen havde dog mere sin Rod i Fremstillingen af Tordenskjold som Skørtejæger, end i de »dristige« Optagelser af Lis Smed. Hun forskærtsede intet af den Sympati, hun havde, men Figuren led ved de uhjulpne Scener. Hendes Ægthed var upaatvivlelig, men den var ikke overalt blevet til Kunst. Denne hendes første Oline kan ikke bære Vand mod hendes Oline Nr. 2.

Oline Præstegaardspige i »Biskoppen«, som Emanuel Gregers iscenesatte efter Henning Kehlers Manuskript, blev maaske den største Filmsucces, Lis Smed oplevede. Premieren fandt Sted i en Række københavnske Biografer, 31. Januar 1944, og selv om der var delte Meninger om Filmens kunstneriske Kvalitet, var der kun een om Lis Smeds Præstation. Hun var simpelthen mageløs — i Naturlighed, Skælmeri og Menneskelighed. Hendes Talent og Sødme gjorde, at man kaperede selv den hambre Foreteelse, at hun skulde have et Barn (naturligvis uægte) med Filmens oplagte Skurk, den skinhellige og helt igennem usympatiske Slagter Madsen, spillet af Hans W. Petersen. Da Filmens anden unge Pige, Ingeborg Brams, bebrejder hende det og siger: »Hvor kunde du? Han er da saa tudegrim!« svarer Oline: »Aa — det var jo saa mørkt.« At sige en saadan Replik, saa man ikke blot bevarer Publikums Sympati, men vinder det yderligere med den, kræver et stort Talent og en endnu større Charme. Lis Smed havde begge Dele. Hendes Undskyldning



Oline Marensdatter i »Tordenskjold gaar i Land«.

for Fejltrinnet kom saa rørende, saa uskyldigt, at man overgav sig. Det blev ikke blot en halvsimpel Vittighed, men Sandheden hos denne Pige, der strømmede over af baade Hjertets og Kønnets Varme. Af Kehlers glimrende Komediefigur skabte hun et rigtigt Menneske. Oline var nok en sjusket Pige, men sjusket fordi altfor mange og altfor tunge Byrder var lagt paa hendes unge Skuldre; man kendte hende igen fra Livet, saadan som hun viste sig paa Lærredet. Lis Smed i Præstegaardskøkkenet paa Snarø var en Kunstnerinde, der helt havde fundet hjem. Det var ren Natur, og en Naturlighed, der viser den unge danske Skuespillerindes Slægtskab med en af den internationale Films store Stjerner: Wienerinden Paula Wessely, Østrigs største Skuespillerinde baade paa Film og Scene. De to ejer i deres bedste Filmsroller en Samhørighed med Tingene, saa selv døde Genstande synes at faa Liv i deres Hænder. Banale Beskæftigelser faar poetisk Lys, naar de udfører dem. De kan vride en Karklud, tørre et Æble af mod Kjolelivet, pudse Støvler, vaske Gulv og staa over et Komfur, saa det bliver noget betydningsfuldt; det fornemmes som en Udstraaling af Liv og Sundhed. Lis Smeds Kaffeslabberadser i Køkkenet var uforglemmelige smaa Scener af Hverdagslivet, ikke mindst den hvori hun havde Petrine Sonne som Partnerske. Det var Triumfer af naturlig Skuespilkunst. Højere end her naaede Lis Smed ikke.

Men endnu en Rolle fik hun, der gav hende Lejlighed til at naa lige saa højt. Den sidste Film, der blev optaget med hende, viste hende ganske vist som dødsmærket. Det var ASA-Filmen »Mit Liv er Musik«, iscenesat af Mogens Skot-Hansen efter Kai Berg Madsens Manuskript. Figuren som Musikerens Kone blev i Filmens Udformning ingen interessant Skikkelse, og i Slutscenen havde man maattet erstatte Lis Smed med en anden Skuespillerinde af samme Skikkelse og nøjes med at fotografere langt fra. Under Optagelserne var hun brudt sammen og kommet paa Hospitalet, hvor hun døde en Maaned



Oline Præstegaardspige i »Biskoppen« med Petrine Sonne som Stine.

før, Filmen kom op. Ved Premieren i Paladsteatret, 22. December 1944, saa man med Vemod Lis Smeds Træk, hærget af Sygdom, angst i Udtrykket. Det var, som havde Døden kastet sin Skygge forud; det var slet ikke den Lis Smed, man havde elsket for hendes Friskhed og glade Menneskelighed.

Lykkeligvis er denne Film ikke den sidste, som viser os hende. Inden hun gik i Gang med »Mit Liv er Musik«, havde hendes gamle Selskab, Palladium, hentet hende tilbage til en vigtig Rolle i Christen Juls Film »I Gaar og i Morgen«, som Palladiumbiografen skal have Premiere paa i Februar 1945; sandsynligvis samtidig med denne Bogs Fremkomst. Lis Smed var, da Optagelserne be-

gyndte — de strakte sig over det meste af Sommeren 1944 — endnu saa rask, at det gamle, gode Smil kunde tændes i hendes Øjne, og selvom Livet ikke var gaaet sporløst hen over hende, ejede hun endnu sin Charme og sit glade Sind, naar hun følte, Tingene lykkes for hende. Hun spiller atter her en Pige fra Landet: den jyske Astrid, der tjener som Husassistent i København. Udseendet har hun i Naturgave, Dialekten falder hende saa let og morsom i Munden, og selvom Rollen ikke er stor — Filmen har ingen decideret Hovedrolle, men mange vigtige Figurer, omend ingen har særlig mange Scener — er Lis Smed en af dem, der dominerer Filmen. Da hun spillede Oline i »Biskoppen«, saa vi hende gøre en Komediefigur som den frodige Pige med det rummelige Hjerte til et spillevende Menneske. Her som Christen Jul's Astrid er der allerede i Manuskriptet mere Menneskelighed; Lis Smed behøver slet ikke at forsvare Figuren, blot være den. Og hun er denne Astrid saa helt og dejligt. En ung, rask og typisk dansk Pige. God i sin Gerning, glad i sit Liv, og venlig mod alle. Hun har Raad til kun at gøre godt. Der er Smil over Rollen, Fart i Pigen. Og der er den skælmske Sødme og landlige Frodighed, som kendetegner de bedste af hendes Filmpræstationer. Denne Astrid udtrykker en Forelskelse i Livet og en Glæde over alt, hvad der er kønt og ungt og levende, som gør det dobbelt sørgeligt at høre hende sige til Hans Henrik Krause i en af Filmens sidste Repliker: »Nej, nej, nej. Der er ingen af os, der har Lov at bestemme, hvem der skal leve og hvem, der skal dø.«

Lis Smed skulde dø. Astrid er det sidste Menneske, hun kom til at vise os paa Filmens Lærred. Det er vemodigt at se hende der og vide, at de frugtbare Evner, hun ejede, nu er mistet for dansk Film.

Hun gav store Løfter, og lykkeligvis indfriede hun dem ogsaa. Altfor ung døde hun, længe inden hun havde haft Lejlighed til at skænke alt det ud af sit rige Pigesind, hun saa gerne vilde, og vi saa stærkt trængte til.



Astrid i »I Gaar og i Morgen« med Hans Henrik Krause som Oluf.

Men godt er det, at hun i tre Filmsroller naaede helt at folde sit Talent ud og vise dets Egenart. Den lidt næsvise og skælmske Wulfdine, den varme og hjertelige Oline Præstegaardspige og det emsige, glade Pige-Menneske Astrid vil paa Filmens hvide Dug bevare hendes Talent. Hun vil i disse Roller ogsaa kunne gøre Indtryk paa dem, der ikke saa Filmene ved Fremkomsten, ikke fulgte Lis Smeds Udvikling i hendes Levetid. De tre Præstationer er hendes Bidrag til dansk Films kunstneriske Vækst i Tiaaret 1935—1945. Bidrag, som vil sikre hende mod Forglemmelse, og som frem i Tiden vil vedblive at kunne glæde og røre. Mellem disse to Følelsespoler bevæger Lis Smeds Talent sig: fra den muntre Glæde til den rørende Bedrøvelse.

Lis

Lis skulde til Læseprøve paa Det ny Teater paa sin Debutrolle Gertie i »Den lille Butik«. Hun lignede en lille Lækkermund, der lige var sluppet ind i et stort Konditori, hvor hun havde faaet Lov til at spise alle de Kager, hun vilde. Der stod hun nu lidt benovet og kniksede for mig. To store lyksalige Barneøjne tindrede mig i Møde. Det var ikke en smuk eller smart lille Pige. Nej, hun var bare yndig. Munden stod halvt aaben af Forbavselse og Appetit. Det fjerlette, tynde, gule Pagehaar var strøget skødesløst tilbage fra den tænksomme Barnepande, som hævede sig over den ganske lidt opadstræbende Næse. Ingen Pudder, ingen Sminke. Skikkelsen var barnlig buttet, som man kan finde det hos sunde unge Piger fra Landet. Omend hun ikke kom fra selve Bondelandet, saa kom hun dog fra Horsens, hvor hendes afdøde Far havde været kommunal Embedsmand. Jeg tænkte paa, at Anna Bloch sikkert maa have virket lige saa overrumplende frisk, da hun kom fra Horsens til København i 80'erne. Lis Smed vidste, hun var født til Teatret, og vi andre blev hurtigt klare over det. Prøverne var Leg for hende. Hun indaandede Teatrets støvede Luft, som et Føl indsuger Duften fra en nyslagen Eng.

Den første Rolle passede eminent til hendes særlige Fortrin: et følsomt Hjerte og et kært Lune. Og *Hjerte* og *Lune* blev altid det, som kendetegnede hende baade

som Kunstner og Menneske. Hun var dengang et uslebent Naturtalent, og nu skulde Emanuel Gregers, hendes første Instruktør, slibe denne raa Diamant til. Han havde i mange Aar været Marguerite Viby en glimrende Raadgiver, og nu gav han Lis meget af det, han havde lært Viby. Hun slugte det med Begærlighed; meget slog ind og blev hendes eget; men andet blev bare tilegnet ganske overfladisk. Det var derfor ikke saa mærkeligt, at Kritiken efter Premièren var i Vildrede. De fleste faldt dog for hendes spontane Talent; men nogle kaldte det en Frækhed.

Premièren forløb sensationelt. Der var ikke Tvivl for os, hendes Kammerater, om, at Debutantinden tog Publikum med Storm. Lis tog det som en Selvfølge — hun var saa sejrssikker, at intet i Verden kunde standse hende.

Her er en lille Erindring fra den første Aften. — Naar Tæppet gik for sidste Akt af »Den lille Butik«, skulde Lis som Gertie ligge og sove paa en Sofa. I Slutningen af forrige Akt havde hun skubbet den hen foran min Sovekammerdør. Der havde hun laaset mig inde. Lidt efter Tæppets Opgang skulde hun saa lukke mig slemme Mandfolk ud. Orkestret spillede en Strauss-Vals i Mellemakten. Lis havde gaaet paa Balletskole i Horsens, og Valsens Toner lod hende ikke i Ro. Hun tog ud i sin lyserøde Silkekjole og dansede. Jeg bad hende lægge sig paa Sofaen. »Nej, jeg er saa lykkelig — jeg kan ikke,« sagde hun og dansede videre. »Nu gaar Tæppet,« hviskede jeg. Men fuldstændig lykkeberuset svævede hun forbi mig og knipsede mig under Næsen. Jeg blev helt ude af mig selv, tog hende haardt i Armen og raabte: »Det her er Alvor — læg dig nu!« Men hun vred sig ud af mit Tag og dansede videre — vildere og vildere. Nu skulde Tæppet gaa — jeg sprang ind paa Plads bag Døren — og i Dørsprækken saa jeg, hvordan hun svævede videre, til den sidste Tone var døet hen; — saa — med eet — smuttede hun hen paa Sofaen og laa med lukkede



Lis fra Horsens.

Øjne som i dyb Søvn. I det samme gik Tæppet. Jeg var blevet saa nervøs, at jeg spillede elendigt i sidste Akt; men hendes Spil blev ikke svækket. Og da Tæppet faldt, tog Publikum Lis til sit Hjerte.

Efter Forestillingen var der sort af Mennesker i Teaterpassagen. De raabte: »Lis! Lis! Lis« Til sidst maatte hun vise sig i Paaklædningsværelsets lange smalle Vindue helt oppe paa 3die Sal. Mængden jublede. Men først da Ib Schønberg havde taget hende med ned foran Portnerlogen, og der var udbragt Leve fulgt af Hurraraab for lille Lis, gik Publikum hjem.

Den sidste Rolle, Lis spillede, var Kitty Duval i »Livet er jo dejligt« paa Riddersalens Scene. Der spillede vi atter sammen. Paa Det ny Teater og Dagmarteatret havde vi spillet sammen i en Del Stykker, og vi var blevet Venner. Nu havde vi igen et Samspil, som vi begge elskede.

Lis var tilsyneladende som før, en lille borgerlig Pige, sød og kær, uden Primadonnanykker eller Krukkeri, og dog var hun ikke den samme. Livet havde modnet hende. Hun var vokset i sin Kunst, baade i Dybde, Hengivelse og Beherskelse, men som Menneske var noget gaaet i Stykker for hende. Paa Teatret var hun lykkelig som altid. Hendes Humør var stadig lige straalende. Det var som Sol over urolige Vande, Humøret ligesom dækkede over et bristende Sind. Naar Lis var alene, var hun ikke glad. Hendes Helbred var brudt; Røster i Pressen havde opfordret hende til Afmagring, og hun havde fulgt Opfordringen paa en letsindig Maade. De højst forskellige kunstneriske Vurderinger, hun havde været ude for i Aarenes Løb og de til Tider altfor store Krav, der var stillet til hende, havde i Perioder placeret hende i Sensationens skarpe Projektørlys — den usunde Sensation, som hun hverken var Skyld i eller ønskede, skønt hun gav Anledning til den. — Den ulyksalige Sensation, der fulgte hende paa en forfærdende Maade fra Debut'en til Graven. Hun følte sikkert ogsaa, at hun, da hun kom

til at yde sine bedste Præstationer, ikke blev anerkendt efter Fortjeneste. Alt dette, tilsammen med en næsten hensynsløs Hengivelse i sine Roller Aften efter Aften, sled hende op — og nu, da jeg traf hende igen, fandt jeg en lille Pige, for hvem Teatret var Livet, og hvem Teatret kostede Livet.

Lis sagde en Aften, da vi talte om vort Sammenspil: »Jeg er saa glad for at spille med dig, Erling! — Skulde vi komme ud af det eller tabe Traaden, saa ser vi bare paa hinanden og finder ind til det igen. Mellem vore Øjne er der ligesom en Hængekøje — i den kan vi hvile«. Og saadan var det. At spille med Lis, var som at føle en stor Godhed. Hvis jeg var træt eller uoplagt, fik jeg altid Inspirationen igen, bare ved at se i hendes Øjne eller lytte til hendes Replikker, som hun hentede i Himmelen. Hun kunde ikke snyde, nøjes med at reproducere Rollen, bare som en Kopi af det, hun havde opleveret paa Prøverne eller paa Premièren. Derfor spillede hun ikke altid helt ens, men Følelserne bag Ordene var altid de samme. Og denne Livets Uregelmæssighed i hendes Spil var netop det, der tvang hendes Medspillende og Publikum til at lytte. De, der som jeg har spillet sammen med hende, vil aldrig glemme det. Vi vil altid mindes det med dyb Taknemlighed.

At kende Lis var det samme som at holde af hende. Hvad var det for en Trolddom, hun fortryllede os med? Var det hendes stadige Munterhed? Hendes tovlige impulsive Indfald? Hendes kære, smittende Latter? Ja, det var det; men det var noget mere. Var det det hun sagde? Nej, — det var *Maaden*, hun sagde det paa, hendes Tonefald, der røbede hendes Lune og hendes Hjerte. — Ja det var hendes Hjerte, hendes varme impulsive Hjerte, der gennemstrømmede alt hos hende, og som gjorde hende til et Væsen mere end til et Menneske. Halvt Barn, halvt voksen — hun kunde jo ikke blive rigtig voksen — helt i sit Hjertes Vold, uden Bagtanker og uden at ønske noget igen, øste hun af sit rige Hjerte. Det var

det, der fortryllede os alle. Det at give var hendes sande Natur. Og derfor blev hun saa elsket baade af sine Kammerater og af Publikum.

Den samme Hjertelighed, hun ejede privat, formaaede hun at føre med paa Scenen. Hun forstod i en sjælden Grad at slutte Kontakt med Publikum, fordi hun aldrig følte Angst for det mangehovede Uhyre, fordi hun tværtimod ganske uforbeholdent kunde lide de Mennesker, hun spillede for. — Lis kunde lide alle Mennesker og troede paa dem. Det gav hende noget aabent, ubeskyttet, som appellerede til alles Sympati. Det var derfor dobbelt Synd, naar nogen gjorde hende Fortræd. Er der noget dansk Publikum sætter højt, saa er det at komme i hjertelig Kontakt med en Kunstner. Skønhed — Fantasi — Temperament — Teknik er ikke de højeste Trumfer for et dansk Teater- eller Filmspublikum. Det gode Hjerte og det elskelige Lune er de fineste Kort, en Scenekunstner kan have paa Haanden hos os. Og derfor fik Lis en endnu højere Stjerne i Publikums Øjne end i Pressens. Sandheden om en Kunstner ligger vel nok et Sted mellem Pressens, Publikums og Kammeraternes Dom. De, der synes, at Lis ikke naaede, hvad hun burde, eller at hendes Liv var mislykket, tager fejl. Lis naaede i de 10 korte Aar, hun spillede Komedie, at give rigere og sprede større Glæde om sig end de fleste af os naar i et langt Liv.

Den sidste Aften, vi spillede sammen, var Lis syg og træt til Døden. Hun havde været paa Filmen om Morgenen og paa Prøve paa Allé-Scenen hele Dagen. Hvad kostede det hende ikke at spille den Aften! For sidste Gang berusede hun sig i Teatrets Illusion, og tog Afsked med Havnepigen med den rene Barnesjæl — med Kitty Duval. Hun gennemlevede Kittys Rolle — fyldte sig helt og inderligt med Kittys ulykkelige Liv, græd hendes Taarer, smilte hendes Smil, og drømte hendes Længselsdrømme — og glemte endnu engang i Rampens Lys sine



Et af de seneste Privatbilleder.

egne Smerter og sin Træthed. Hverken Lis eller hendes Kammerater tænkte, det var sidste Gang, hun optraadte. Vi havde set hende før som den Aften, ligesaa svag — ligesaa stærk — og ligesaa gribende, ligesom svævende ud over en usynlig Afgrund. Og vi havde vænnet os til, at Miraklet skete, at hendes Grundkræfter og hendes Sejghed som Tovværk vilde hindre hende i at styrte i Dybet. Da hun gik ned ad Trappen efter Forestillingen den Aften, anede jeg, at det var forbi — men jeg troede det ikke.

Faa Dage før Lis døde, saa jeg hende for sidste Gang. — Hun vidste selv, at det var forbi; men hun talte mest om en fælles Ven, som havde faaet en uventet Sukces paa en lille Rolle. Hun smilte og glædede sig over hans Held. Hun formaaede at glemme sig selv til det sidste.

— — —

I Sommer havde Lis og jeg været sammen nogle Dage paa en lille rødkalket, straatækt Gaard oppe i Nordsjælland. Paa Teatret var hun lykkelig; ja, — men paa Landet kunde hun trives — for der havde hun sin Rod. Naar jeg tænker paa hende nu, ser jeg hende lege med et Føl paa Engen, eller jeg ser hende i Køkkenet, henrykt over at faa Lov til at lave Mad paa et rigtigt Brændekomfur. Jeg ser hende for mig, træt af Varme og Landluft lægge sig under Æbletræet og sove.



Kitty Duval og Erling Schroeder (Joe) i »Livet er jo dejligt«.

LIS SMED

Født 27. November 1914 — død 24. November 1944.

TEATERROLLER

1934—35

DET NY TEATER:

1. Ladislaus Bus Fekete: »*Den lille Butik*«. — Gertie.
   Première 19. August 1934.
2. »*Nitouche*«. — Titelrollen.
3. Estrid Ott: »*Lille Vorherre*«. — Birthe Lysager.
4. Operetten »*Lykkelig skilt*«. — Doris.
   Tekst: Dwight Taylor. Musik: Cole Porter.

1935—36

DET NY TEATER:

5. Avery Hopwood: »*Den grønne Elevator*«. — Tessie.
6. Operetten »*Ørkensangen*«. — Edith.
   Tekst: Otto Harback, Oscar Hammerstein og Frank Mandel.
   Musik: Sigm. Romberg.
7. Soya: »*Umbabumba*«. — Kia-Kia.
8. Jacques Deval: »*Ung Kærlighed*«. — Muriel.
9. Fleming Lynge: »*Caroline fra Sværtegade*«. — Anna-Dorthe Persson.
   Sangtekster: Viggo Barfoed. — Musik: Erik Fiehn.
10. Walter Ellis: »*Verdens rigeste Pige*«. — Judy Keenan.

1936

DAGMARTEATRET:

11. Ladislaus Bus Fekete: »*Kærlighed — er ikke nok*«. — Korpigen Fritzi Zehethofer.
12. Edmond Konrad: »*Reden*«. — Wera.
13. Pierre Chaine: »*Naar det gaar løs*«. — Claire Dupont-Villiers.

1937—38

DET KGL. TEATER:

14. Soya: »*Chas*«. — Ritta.

1939—40

FREDERIKSBERG TEATER:

15. Noel Coward: »*Høfeber*«. — Jackie Coryton.
16. Leck Fischer: »*I Lyst og Nød*«. — Helene.
17. Finn Bø: »*I Moralens Navn*«. — Mona Mowitz.
18. Esther Mc Cracken: »*Bryllup i Stilhed*«. — Janet Royd (Bruden).

1940—41

FOLKETEATRET:

19. Soya: »*Brudstykker af et Mønster*«. — Jenny.
20. Bjørnson: »*Naar den ny Vin blomstrer*«. — Helene.
21. Coffee og Joyce Cowen: »*Familiebillede*«. — Naomi.
22. Elith Reumert: »*Nøddebo Præstegaard*«. — Andrea Margrethe.
23. George S. Kaufman og Moss Hart: »*Manden, der kom til Middag*«. — June Stanley.

AARHUS, ODENSE og DET NY TEATER:

24. Clare Boothe: »*Kvinder*«. — Edith Potter.

1941—42

FOLKETEATRET:

25. Axel Breidahl: »*Frøkenklostret*«. — Kamma von Rüssing.
26. Axel Kjerulf: »*Kongen og hans Kone*«. — Kammerjunkerinde Lise von Kragberg.
27. Mary Waagechristensen: »*Helhesten*«. — Judith.

28. Robert Neuner: »*Tre Mænd i Sneen*«. — Hertha.
29. Hodge: »*Vinden og Regnen*«. — Anne.

1942—43

FOLKETEATRET:

30. Cronin: »*Guderne ler*«. — Dr. Mary Murray.

MAJ 1943—OKTOBER 1944

RIDDERSALEN:

31. William Saroyan: »*Livet er jo dejligt*«. — Kitty Duval.

OPLÆSNING I NATIONALMUSEET (1943):

32. Johs. Ewald: »*Balders Død*«. — Nanna.

FILMSROLLER

1. Provinsstudinen Grethe i »Provinsen kalder«. Palladium 1935.
2. Lis i »De bør forelske Dem«. Palladium 1935.
3. Syersken Eva i »Panserbasse«. Palladium 1936.
4. Fru Lis Franck i »Giftes — Nej Tak«. Palladium 1936.
5. Margit i »Plat eller Krone«. Palladium 1937.
6. Karin Olsen i »Flaadens blaa Matroser«. Palladium 1937.
7. Ilse i »Barnet«. Nordisk Film 1940.
8. Stuepigen Doris i »Gaa med mig hjem«. Nordisk Film 1941.
9. Wulfdine i »Thummelumsen«. Nordisk Film 1941.
10. Syersken Oline Marensdatter i »Tordenskjold gaar i Land«. Nordisk Film 1942.
11. Oline Præstegaardspige i »Biskoppen«. Nordisk Film 1944.
12. Musikerens Hustru Lise Smith i »Mit Liv er Musik«. ASA 1944.
13. Husassistenten Astrid i »I Gaar og i Morgen«. Palladium 1945.



ANDERSEN & PEDERSEN, KØBENHAVN